

Gyűjtő: KNEZT ZSÓTT

Gyűjtés ideje: 1968.

TART.: SOMOGY MEGYEI NÉPTMŰVÉSZET ÉS EZZEL KAPCSOLA-
TOS GYŰJTŐ ÉS FELDOLGOZÓ FELADATOK

6 lap

FÖLDRAZSI RUTATÓ, SOMOGY MEGYE
SAKKNUTATÓ: XXIX

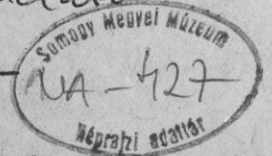
PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRROZÁS

ÁTVÉSETVE AZ EGYSÉGES LTK. 1094-es TETELE ALÓL

Somogy megyei népművészet és ezzel
kapsalatos gyűjtő- feldolgozó feladatok~~A NÉPMŰVÉSZETI FOGALMA.~~

~~A népművészetten népünk alkotó tevékenységének azt a részét értjük, amelyben a széppé való formálás törekvése is megnyilvánul. A népművészet tágabb értelemben magába foglalja a parasztság művészi alkotóerejének minden megnyilvánulását, így a népköltészetet, népzénet, népi tánc hagyományainkat, népi diszítőművészetet, és a népszokások esztétikailag megformált részeit. Az egyes diszítőművészeti ágak legfontosabb összetevői a következők:~~

- I. Népi diszítőművészet: szövés- /takács és paraszti/ himzés, fafaragás /pásztorok, földművesek és iparosok fafaragása/ építkezés, tojásfestés, viselet, egyéb népi kisiparok diszes darabjai: fazekas, szücs, szürszabó, mézesbábos és gertyaöntő, asztalos, kontykészítő, fésűs, szijgyártó, késes.
- II. Népzene: balladák, népdalok, gyermekjátékok dallamai, siratók, népi hangszerszólók és népi zenekarok, stb.
- III. Néptánc: kanásztánc /egyes és páros/, verbunk /egyes, páros és négyes/, csárdás, karikázó, lakodalmi táncok, /menettánc, söprütánc, üveges verbunk/, gyermekjátékok táncos része.
- IV. Népköltészet: népmese, mondák, /hiedelemtörténetek, betyártörténetek, eredetmagyarázó mondák, történeti hagyományok/, balladák, népdal/szövegek/, közmondások, szólások, gyermekjátékok.
- V. Népszokások: családi ünnepek, jeles napok és a gazdasági élet szokásai.

G Y Ű J T É S:

Először a legfontosabb gyűjtőfeladatokat vesszük sorra, amely ~~az~~ adat és tárgygyűjtésre tagolódik. Az adat és tárgygyűjtés a Megyei Múzeumok Igazgatósága egyik főfeladata, egyrészt a múzeum munkatársai végzik, másrészt irányítják ezt a munkát.

- I. A népi diszítőművészet területén a pásztorművészet a legkidolgozottabb rész, sokféle publikáció is jelent meg e témakörből. Tárgyi anyag szempontjából is ez a legteljesebb a Rippl-Rónai Múzeum gyűjteményében. A somogyi himzésekről is jelentek meg figyelemre méltó cikkek, de még alapos felmérésre lenne szükség: a somogyi öltéskincs, mintakincs és alkalmazási terület körében. Tárgyi gyűjtéseket is igényel még: főként a Koppány völgyében, Belső Somogyban. A takács és paraszti szövés és általában a népi kisiparok adatfelvétele, feldolgozása teljességgel hátra van még. Teljesen elmaradtunk a műhelyberendezések beszerzésében, mint a fazekas, kalapos, stb. Szóttsgyűjteményünk kielégítő, bár korántsem teljes és alapos kiegészítésre szorulna a szövés-fonás eszközei.

A népviselet adatainak és tárgyi anyagának további alapos kiegészítése ugyancsak hátra van még.

A népi műemlékek felmérése a megye jelentős részére kiterjedt már, de teljes felmérése és feldolgozása mérnökökre, építészei szakemberekre vár.

II. A népzenei felméréseket a MTA Népzenei Csoportjának részéről Olsvay Imre végzi, jelenleg is gyűjtött anyaga már csak publikálásra vár. De ezen a területen is vannak még gyűjteni valók.

III. A somogyi néptánc hagyományokról készült már alapos felmérés és ez könyvekben meg is jelent, kisebb helyi gyűjtőfeladatok azonban maradtak még, különösképpen a gyermekjátékok táncos anyagának felmérése vár még szakemberre.

IV-V. A népköltészet és a népi szokásanyag területén természetükből adódóan adatgyűjtésekről van leginkább szó, de előfordul tárgyi anyaga is /komapohár, lakodalmi jelvények, bábtáncoltató, betlehem stb./. Ez a terület is jóformán teljesen feldolgozatlan. Különösen a mesegyűjtés nehéz már a megyében, leginkább csak a volt eselésdség körében, eldugottabb pusztákon lelhetőek fel a népköltészet e remek darabjai.

A gyűjtőmunka elsődleges feltétele:

1./ A személyi feltétel. Csak egyetlen néprajzos szakember van a megyében. Zárójelben jegyezzük meg, hogy Baranyában 5, Bács-Kiskun megyében 6, Győr-Sopron megyében 3, Csongrádban 5, Vasban 2, Zalában 2 néprajzos szakember van. Önkéntes gyűjtőink száma is viszonylag alacsony, minthogy kevés kevés a honismereti szakkörök száma is. Az önkéntes gyűjtők munkája bizonyos fokig dotálódik a pályázati díjak kiosztásával, de ahol honismereti munka nem néprajzi pályázat elkészítésében, hanem tárgygyűjtésben, adatgyűjtésben, községi monografia írásban nyilvánul meg, jóformán ráfizetés a szakkörvezetők számára, mert ha meg is kapják a 150-180 Ft. tiszteletdíjat, azt el is költhetik gépeltetésre, fotózásra stb. Így adódott olyan eset is, hogy jó néprajzi gyűjtők és szakkörvezetők inkább kifizetődőbb mellékállásokat vállaltak. ~~Különben az egyetlen néprajzos szakember feladata is alacsonyabb a felmunkához képest, amelyet egyedül végez a megyében.~~

A személyi feltételek körébe sorolnám az ifjusági pályázók nevelését, ugyanis a Lábodi Szakkörön kívül, amely évente pályázik, nincsenek ifjusági pályázóink. A középiskolák igazgatóit kellene felelőssé tenni, hogy minél több diák induljon a megyei néprajzi pályázatok ifjusági tagozatán, amely kétévenként egybeesik a Helikoni pályázatokkal. Ezekből az ifjusági pályázókból évek múlva várhatólag jó önkéntes munkatársak lehetnének.

2./ Tárgyi feltételek. Elsőként kell említenem a népművészeti darabok tárolásához elengedhetetlen raktár kérdését. Évek óta raktárhiánnyal küzdök a Múzeum* eddig még kisebb darabok befértek még. Most már akkora a zsufoltság, hogy ~~semmit~~ semmi új anyag nem fér be, s a meglevő anyagot sem lehet korszerűen tárolni. ~~És~~ a selyemféle anyagot nem tudjuk felakasztani, mert már nem fér be a szekrénybe, a selyem 1-2 év alatt megtárik, ha hajtogatva van, a vasak egymást érik és egymástól rozsdálnak, a fából levő tárgyak egymást érik és egymást szuvasítják el. 1971-re ígért a Somogy megyei Tanács megoldást, addig viszont feltétlenül szükséges lenne egy ideiglenes raktározó helyiség biztosítása, mert ilyen raktári körülmények között lehetetlen már az újabb tárgygyűjtés. A múzeum rendelkezésére bocsátott néprajzi tárgyvásárlási összeg ilyen rak-

* sose volt elég és megfelelő raktár

tári körülmények között elég, de ha azt nézzük, mennyi mindent kellene még sürgősen, éppen ebben az elkövetkezendő 2-3 évben begyűjteni, - ahhoz képest kevés. Amennyiben nem kapunk sürgősen raktári helyiséget a néprajzi tárgygyűjtés ~~szükségére~~ ^{latens állapotra} lehet csak számítani. Egyetlen megyei múzeum sem rendelkezik ilyen korszerűtlen és kis raktárral, mint Somogy megye! *Kés le kell állítani majd a munkát!!*

A néprajzi gyűjtőmunkához szükséges magnókkal, fényképezőgéppel, filmfelvevővel rendelkezünk, megfelelően gyümölcsozított és korszerű gyűjtőeszközöket akkor lehetne, ha több szakember is lenne. Nagy nehézségünk például, hogy nincs saját fényképezőnk. A fényképész KTSZ-hez leadott filmjeinket a szériában történő előhívások következtében összekarcoltan kapjuk vissza, kiállításához történő nagytisztításnál ezeket a karcolt filmeket, nem lehet már felhasználni.

A tárgy és adatgyűjtéshez igen fontos lenne, hogy a nehezen megközelíthető helyekre autóval lehetne kijutni. 1966-ban néprajzi gyűjtőmunkára 2 ízben, 1967-ben 1 ízben kaptunk autót, amikor néprajzi gyűjtésre tudtuk használni, de egyetlen alkalommal sem állt az autó teljesen a rendelkezésünkre, mindig másokhoz kellett alkalmazkodnunk.

A FELDOLGOZÁS, PUBLIKÁLÁS LEHETŐSÉGEI.

I./ Népi diszitőművészet területén:

1. Kiadvány: A kiadványtervbe mindenekelőtt az eddigi és ezután beérkező pályázatok anyagából kell a legjobb részeket bevenni, főként a himzés, a tojásfestés, a népi kismesterségek adatfeldolgozásait lehet várni e munkatársaktól.

A Somogyi népi műemlékek, népi építkezés köréből feltétlenül szükséges lenne, tudományos és népszerűsítő szinten szakember feldolgozását kiadni, itt főképp építész szakemberre gondolunk.

Mivel a Múzeum kiadványi kerete az összes múzeumi területre 10 iv, és ebből évente legfeljebb 2-3 iv jut a néprajzi területre - a népművészeti kiadványok nagyobb hányadának vagy a Somogyi Almanach-ban, vagy a Somogy megyei Tanács Művelődésügyi Osztálya külön kiadványaként, illetve a Hazafias Népfronttal, Nőtanáccsal és a KISZ bizottsággal közös kiadványban jelenhetnek meg. Hiszen a tömegszervezeteknek is van pénzük kiadványra, ha nem is egész költségvetésre, de részösszegek kifizetésére. Így kellene pl. kiadni egy Somogyi himzési mintakincs könyvet, himző szakköröknek, népművészeti képeskönyvet, általános iskolák rajztanárainak, hogy ne a népművészeti boltok termékeivel azonosítsák a népművészetet.

2. Kiállításokban mutatnánk be egy-egy nagyobb tájegység népművészetét. Nem helyes elgondolás az, hogy járásokként mutassunk be egy népművészeti házat, hiszen az egyes népművészeti egységek nem azonosak a mai közigazgatási egységekkel és figyelembe kell venni a megközelíthetőséget is. A különféle szempontokat egyeztetve a következő javaslatokat tesszük:

a./ A Balaton partján a szántódi komplexum helyreállítása.

- b./ Zamárdiban egy boltíves tornácu balatonmenti típusu ház első szobájának és konyhájának berendezése, a hátsó szoba berendezése faragóműhelynek. Az országút mentén van egy ilyen eladó ház /Zamárdi, Új sor 67. Hajdu Ferenc háza./ a magaslaton, amelyet feltétlenül meg kellene venni. A faragóműhely késő tavasztól kora őszig működne és árusítással is foglalkozna. A két berendezett helyiség őrzésével és tárlatvezetéssel Piller Dezső tanárt biznánk meg, aki több mint egy évtizede gyűjti Zamárdi és környéke régészeti és néprajzi emlékeit, kellő hozzáértéssel rendelkezik és eddigi önzetlen gyűjtő és népművelő munkája így komoly értelmet nyerne.
- c./ Folyamatban van a buzsáki népművészeti ház megvétele és berendezése. Itt a kiállítási rész mellett terveztünk egy himző szobát is.
- d./ A siófoki népművészeti kiállítás berendezését a Beszédes József Múzeumban vállalta az Országos Néprajzi Múzeum. Egy évet már késett ennek elkészítése a vizsgáldalkodási szervek kérésére, de 1968 nyarára feltétlenül el kellene készülnie.
- e./ Kaposváron az 1971-es év utáni időszakra tervezett néprajzi kiállítás mellett javasolnánk két műhelynek a megvételét, mint pl. egy mézesbábos /Sőtényiek műhelye a Kanizsai utcában/ és egy fazekasműhelyt /Horváthék műhelye a Kanizsai utcában./
- f./ Feltétlenül egy zselici házat, gazdasági épületekkel be kellene rendezni. Legjobb lenne Szenna, mivel az esik legközelebb Kaposvárhoz. Szennán a református templomot is rendbe kell hozni. *Szenna Zófia Péli Lici háza*
- g./ Egy belső-somogyi kiállítást kellene létrehozni Csurgón.
- h./ Amennyiben Kaposváron szabadtéri kiállítás megvalósulhatna a Keletivánfa-hegy és a Róma-hegy közötti völgybe javasolnám. Fel kellene állítani Dél-somogyi házat gazdasági épületekkel, zselici házat gazd.épületekkel, Belső somogyit /Csököly/, horvát házat, szuloki német házat, egy haranglábat /pl. darányit/, egy malmot, külső pajtás kertet és néhány műhelyt /takács, képfestő, ács, kovács/. Balaton melléki kőtornácos házat, külső-somogyi házat /pl. Bábony, Andocs/, gazdasági épületekkel.

3. Filmek: egyedül a pásztorművészetről szóló kisfilm van forgalomban a megye népművészetéről. A Tolna megyei néprajzi kisfilmfesztivál és a Zala megyei néprajzi fotópályázathoz hasonlóan Somogy megyében is be kellene vezetni ezeket a hasznos versenyeket.

A Somogy megyei Múzeumok Igazgatóságának, a Somogy megyei Tanács Művelődésügyi Osztályának és a Megyei Műv. Ház összefogásával az 1964-ben már tervezett filmkört életre kell hozni, amely más somogyi kisfilmekkel együtt népművészetiüket is készítené.

4. Képeslapok: Somogy megye népművészetéről a törökkoppányi, a csökölyi, a szennai, a karádi, a Buzsák környéki, a somogyzobi és somogyudvarhelyi, darányi, ecsenyi, lakócsai, drávafoki viseletekről, valamint a legszebb népi műem-

lékekről a Képzőművészeti Alapon keresztül képeslapokat kellene fogalomba hozni.

5. Népi iparművészeti termékek

A himző és szövőasszonyoknak tanfolyamokat kell szervezni. A Népműveléstudományi Intézet már több megye kérésére szervezett ilyen tanfolyamokat. Somogy megyében egyetlen himzőasszony sem szerzett himzőszakkörvezetői képesítést. Csak Karádon és környékén 40 himzőasszony van, akiknek pár éve nincs megrendelése. A megyében többfelől tudunk arról, hogy szívesen dolgoznának himzőasszonyok a Háziipari Szövetkezeteknek főként a Balaton melletti községekben. A Népi Iparművészeti Tanács nem kívánja növelni a Somogy megyében a bedolgozó himzőasszonyok számát. A magyar kézimunka igen olcsó a világpiacon, következésképp így a himzők is kevés összegért kénytelenek dolgozni. A munkadíjat nem is igen lehet emelni, mégis sokan lennének így is, akik szívesen hímeznének eladásra. A himzőasszonyok himzési technikáját és ízlését fejleszteni kell: ezt egyrészt tanfolyamokkal, másrészt megfelelő mintagyűjtemények kiadásával lehet elérni. Viszont megfelelő munkalkalmak teremtése is a megyére vár..

A következő ágakat kell megteremteni:.

1. Karádi központtal karádi himzés /lapos, lukhimzés, stb./
  2. Törökkoppányi központtal keresztzemes himzéssel.
  3. Csurgó központtal Belső-somogyi szőttes.
  4. Lakócsa központtal délszláv szőttes.
  5. Buzsák központtal buzsáki himzés /rátétes, vészás, bosszorkányos /.
- És ennek érdekében megyei pályázatok.

II. A népzene:

1. Kiadványok keretében az eddigi gyűjtések eredményét kell publikálni. Elsőként emliteném Olsvay Imre somogyi gyűjtését kb. 10 ivnyi anyag, valamint Együd Árpád zenei gyűjtésének kiadatását.
2. Filmet készíteni ma élő népzeneészeinkről.

III. Néptánc:

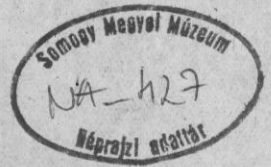
1. Kiadvány keretében Együd Árpád gyűjtését kell szorgalmazni, Tóth Tihamérét, stb.
2. Táncfilmeket kell készíteni. Feldolgozni az eddig raktáron lévő filmeket, elsősorban Együd Árpád anyagát.

IV.-V. Népköltészet- népszokások:

1. Kiadvány keretében közzé kellene tenni az eddigi legjobb gyűjtéseket, mint ahogy a Rippl-Rónai Múzeum ezt más néprajzi témákkal együtt elkezdte. Dr. Eperjessy Ernő Belső-Somogyban végzett hiedelem-történeti gyűjtését, ill. doktori disszertációját kiadhatná a megye.

A népköltészet gyűjtését és publikálását szakember hiányában főképp csak önténtes gyűjtőkre támaszkodhatunk,

ezért kiadványainkkal minél több embert szeretnénk gyűjtésre sarkallni.

3. Filmet kellene ma élő népszokásokról készíteni, mint a kőtcei bucsu, a nyársdugás, betlehemezés, lakodalom, ezenkívül néhány jó adatközlőről, mesemondóról, népi költőkről / Sas József, Gutman János /.